

**NURHAN ATASOY-JULIAN RABY,
İZNIK SERAMİKLERİ**

*Prof. Dr. Mahmut H. ŞAKİROĞLU**

Nurhan ATASOY-JULIAN RABY, *İznik Seramikleri*, 1989, büyük boy 384 sayfa. Kitap Singapur'da bastırılmıştır. Nâşiri: Alexandria Press ile Türk Ekonomi Bankası. İlk satış fiyatı 250.000 liradır.

İznik üzerine yapılan çalışmalar dağınık kalmakla beraber toplandığı zaman büyük bir sayıya ulaşır. Bursa ile birlikte bir tarih ve ekonomi bütünlüğü bulunan bu şirin beldenin adı geçtiği zaman hemen üzümü ve son yıllarda turistik değeri artan gölü gelir. Tarihe adını verdirirken bir de çinisinin bulunduğu ve burada üretilen çinilerin Bursa ve İstanbul'daki muhtelif camileri süslediği hakkında şimdi tarihi anılarda kalan kayıtların günümüzde kıymeti kalmamıştır. Çini tüketiminin azalması ve bunun yerine daha başka ürünlerin geçmesi üzerine artık eski zamanlardan kalma eserler değer kazanmağa yeni üretim yerine eski ile yetinmek zamanı geldi. İznik çinilerinin yarattığı miras, şimdi elimizde bulunan kitabın ortaya çıkmasında başlıca âmildir. Kitap bir katalog değil, fakat İznik şehrinin geçirdiği evre içerisinde meydana gelen sanat olayları ile doludur.

İncelenen konular sırasıyla şöyledir:

"Ustalar, İşverenler, İşlev ve Miras", s. 17-73 arasındaki araştırmalarda Çini'nin ülkemizde yayılışı, yapılışı, özellikleri, İznik şehrinin tarihsel gelişimi üzerinde durulmuştur.

"1480-1560, İznik seramiğinin gelişmesi ve büyümesi" s. 75-216. Bu kısım J. Raby tarafından kaleme alınmıştır ve eklenen renkli resimler ile âdeta bir katalog hüviyetine de bürünmüştür.

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi.

"1560-1650 İznik seramiğinin olgunluğu ve bozulması" s. 218 ile 368 arasında bulunan bu kısım seramik sanatının en parlak fakat aynı zamanda yaratıcılığının kaybedildiği dönemdir.

Notlar sayfaların ve bölümlerin sonuna konulmamış, fakat kitabın 369. sayfasına ve bunu da Bibliografya ile Dizin izlemektedir.

Eserin içeriği kadar resimlerinin çeşitlilik ve belgesel bir nitelik ile yayınlanması kitaba ayrı bir değer getirmiştir. İlk verilen plan İstanbul'da cereyan eden yangınlar ile ilgilidir. Bir de tahrip edilen yapıtlara ve sonradan tamirleri için hangi tip malzemenin kullanıldığının eklenmesini beklerdik. İlk renkli resimlerden başlayarak, gerek günlük yaşam gerek şehir görüntüleri hakkında bilgi sahibi oluyoruz. S. 33'de İznik ile Yeni Şehir'in Matrakçı Nasuh'un eserindeki kopyalardan sonra Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindeki minyatürlü eserlerden alınma örnekler ve açıklamaları birini izlemektedir. S. 53'deki minyatür (n. 42), 1582 yılında tertiplenen büyük sünnet düğünü vesilesiyle marifetlerini ortaya koyan esnaf sınıfı arasında Çinicilerin tezgahını ve sanatkarane davranışını gösteren bir belgedir. Bu tür görüntülerin birdenbire ardı kesilmekte ve büyük ölçüde üretilen malların özellikleri, buldukları yer ve sanat tarihi içindeki yeri incelenmektedir.

Eserin değeri esas arşiv belgelerine dayandırılmakla ayrıca artmaktadır. Bilhassa Topkapı Sarayı Arşivi diye tanınan belgelikte, esas tasnif bitirilmemiş olmakla beraber muhtelif zamanlarda ele alınan belgelerin bile Türk sanatına ne kadar önemli yenilikler getirdiği göz önünde bulundurulur ise, bu arşivin tasnifinin bitirilmemesinden sonra ortaya daha başka kavramların çıkışı sürpriz yaratmayacaktır. Daha önceden başta meraklı gezginlerin izlenimlerine dayandırılan değerlendirme yapılan laboratuvar çalışmaları ve ayrıca yabancı arşivlere geçen kayıtların ile karşılaştırılması bu kitap içinde gerçekleştirildiği için, sanat tarihçilerinin yararlandığı çok sayıda malzeme, son yıllarda Türk toplum hayatı hakkında kaynak arayanlara hiç de ihmal edilmeyecek bir nitelik kazandırmıştır. Gerçi bu tip eserlerin bir an için sırf saraylarda mı kullanıldığı ve geniş bir kitleye inip inmediği tereddüdü akla geliyor. Her ne kadar melevi ve bektaşî dergâhlarında kıymetli sanat eserlerinin bulunduğu na dair bazan umulmadık yerlerde araştırmalar çıkar ve bir de halkın geniş kitlesinin kahve şerbet içerken bunları nasıl kullandığının ortaya çıkarılmasıdır. Kitapta en çarpıcı kısım batı âleminde bu sanatın yarattığı etkiye ait satırlardır (s. 264, XXIV). Devrinin bütün

kalıplarını yıkarak batı âlemine açılan bu kullanma, Türklerin batıda savaştan başka bir şey yapmadığı ve bir tek korku bıraktığına dair önyargıyı bir parçacık da olsa gidermesi olayının memleketin genel sarsıntısı içinde tartışılmamış. 18. asırda ülkede görülen ithalat bolluğu bu sanayie de ağır bir darbe vurmuş devlet bir daha belini doğrultamadan yıkılıp gitmiştir. Sanat tarihçileri böyle büyük bir spekülasyona girme yerine çağın muhtelif akımlarını kitaba alarak bir sanat tarihi ortamı içinde üzerlerine aldıkları görevi sonuna getirmek istemişler ki çok da başarılı olmuşlardır.